

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

ואתחנן תשס"ט

פרשת שבוע

עבר ועתיד - פנים ואחור

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

הסיסמא של אלה הפונים אל הקידמה היא לכאורה: "עם הפנים קדימה". קדימה, אל העתיד הצופן בחובו חידושים מדעיים נוספים, התפתחות טכנולוגית וכיבוש פסגות נוספות.

ננסה לבחון השבוע כיצד ולאיזה כיוון ממליצה התורה בפרשתנו להתקדם.

משה רבנו פונה אל העם בפרשתנו ומכריז:

"כִּי שָׁאַל נָא לְיָמִים רֵאשֻׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אֶדָם עַל הָאָרֶץ וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד קֶצֶה הַשָּׁמַיִם הִנְהִיחָה כְּדָבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנְּשָׁמַע כְּמֵהוּ" (דברים ד' לב).
משה מפנה את העם אל העבר, אל ההיסטוריה האנושית. העבר מכונה בלשון הכתוב "לְפָנֶיךָ".
ננסה לבדוק כיצד מכוונים העבר והעתיד במקומות אחרים בתנ"ך.

איוב בנאומו עוסק בסופו של כל אדם. הוא מדבר בצנינות על ניסיונו של האדם לצבר נכסים. כל ניסיון שכזה מסתיים כאשר האדם הופך להיות שוכן עפר. וז"ל הכתוב:

"וְהוּא לְקִבְרוֹת יוֹבֵל וְעַל גְּדִישׁ יִשְׁקֹד: מִתְקוֹ לוֹ רִגְבֵי נַחַל וְאַחֲרָיו כָּל אֶדָם יִמְשֹׁךְ וְלִפְנֵי אֵין מִסְפָּר: (איוב כ"א לב-לג).
איוב מקשה איך יתכן שהאדם שוקד על הגדלת גדישו ומקדיש לכך את חייו, הרי הוא לקברות יובל?! כיצד הוא רץ להשיג את "מנעמי החיים" הרי בסופו של דבר רגבי הנחל הם שינעמו לחכו! איוב טוען שכך יהיה בעתיד, האדם לא יפיק לקחים - "וְאַחֲרָיו כָּל אֶדָם יִמְשֹׁךְ", זאת אע"פ שהיה אמור ללמוד מניסיון העבר, שבו התרחש התהליך אין ספור פעמים - "וְלִפְנֵי אֵין מִסְפָּר". מפסוקים אלה ברור כי העבר מכונה לפנים והעתיד אחור.

נביא עוד דוגמאות ממגילת קהלת.
שלמה מכריז:

"כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טוֹב לָאֶדָם בְּחַיִּים מִסְפָּר יָמֵי חַיֵּי הַבָּלוּ וְנִעְשֶׂם כְּצֶל אֲשֶׁר מִי יִגִּיד לָאֶדָם מַה יִּהְיֶה אַחֲרָיו תַּחַת הַשָּׁמַיִם" (קהלת ו' יב).

המפרשים התלבטו בפירוש הפסוקים לכן נביא את דברי מדרש רבה:

"כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים מספר ימי חי הבלו ויעשם כצל, א"ר פנחס, הואיל והבל הם ימיו של אדם ומספר הם וכצל הם, א"כ מה הנאה יש לו בחיים, אלא יתעסק בדברי תורה שכולן חיים".
מה שברור מפשט הכתוב הוא שהעתיד מכונה אחור.
גם מהפסוקים הבאים מוכח כך וז"ל:

"וְרֵאשֻׁנֵי כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׁמַח הָאֶדָם בְּמַעֲשָׂיו כִּי הוּא חִלְקוֹ כִּי מִי יִבְיָאֵנוּ לְרֵאוֹת בְּמָה שְׂיִהְיֶה אַחֲרָיו" (שם ג' כב),
"וְהַסֵּכֶל יִרְבֶּה דְבָרִים לֹא יֵדַע הָאֶדָם מַה שְׂיִהְיֶה וְאֲשֶׁר יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו מִי יִגִּיד לוֹ" (שם י' יד).
הביטוי "יִהְיֶה מֵאַחֲרָיו" משמעותו הוודאית היא ידיעת העתיד.

המסקנה המעניינת הנובעת מפסוקים אלה ומן המשמעות של הביטויים היסודיים הנ"ל חשובה מאוד. יהודי מתקדם אל העתיד רק תוך כדי התבוננות בעבר. הפקת הלקחים ההיסטורית והמסורת שהועברה מדור לדור הם ורק הם יכולים לשמש מדריכי דרך, במסענו אל עבר העתיד הלא ברור. כל ניסיון להפנות עורף וגב אל העבר, מתוך מגמה "להתקדם" וכביכול "להתחדש" מבטיחים רק "גישוש באפלה".

לכן, אין זה פלא שגם בסוף ספר דברים מכריז משה רבנו:

"זָכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בְּיַנּוֹת שְׁנוֹת דָּוָר וְדָוָר שָׂאֵל אֲבִיךָ וְיִגְדֶךָ וְיִאֲמְרוּ לָךְ" (ל"ב ז)

דווקא בימים אלה, בשבוע שחל בו ט' באב, יש לזכור לקח זה.

לע"נ
יצחק אייזיק בן יהודה לייב ז"ל
נלב"ע כ"ט באב

לע"נ
רבי יעקב
בן אברהם ועיישה סבג

לע"נ
הרב אשר וסרטיל ז"ל
נלב"ע ט' כסלו תשס"ט

ERETZ HEMDAH
5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר
רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי עיונים בשולחן ערוך - חושן משפט, לאור הדף היומי

ה' אב - יא' אב, בבא מציעא צב-צח

השבת פיקדון לבני משפחת המפקיד

הרב עופר לבנת

השבוע בדפי הדף היומי הגמרא ממשיכה לדון בדיני שומרים ובפרט בהלכותיו של השואל. המשנה (צח:) דנה בשאלה מהו הרגע המדויק בו החפץ עובר לרשות השואל והשואל מתחייב בשמירתו. המשנה קובעת שמהרגע שהחפץ הגיע אל השואל או לשלוחו של השואל הוא מתחייב בשמירה על החפץ. וכן להפך, מהרגע שהחפץ חזר אל המשאיל או אל שלוחו של המשאיל השואל נפטר משמירה על החפץ.

אחת הדוגמאות לשליח במשנה הוא בנו של המשאיל. הרשב"א (שו"ת ח"ב רסב) מדייק מהמשנה, שבמקום שהמשאיל לא מינה את בנו להיות שליח עבורו לקבל בחזרה את החפץ, השואל לא נפטר בכך שמסר את החפץ לבנו של המשאיל. הרשב"א פוסק שעל השואל להשיב את השאלה למפקיד עצמו. לכן הוא אינו נפטר מחיובו בכך שהשיב את החפץ אפילו לאשתו של המשאיל. אמנם, המרדכי (בבא מציעא ערב) נראה שחולק על הרשב"א. הוא מביא תשובה של המהר"ם מרוטנבורג שפטר נפקד שהשיב את הפיקדון לאשתו של המפקיד. מתשובת המהר"ם נראה שלא רק אם השיב לאשתו של המפקיד, אלא אפילו אם השיב לאחד מבניו של המפקיד פטור הנפקד.

הרמ"א (דרכי משה שמ, יא- בקצר אות א) מנסה ליישב את הסתירה בין הראשונים. לדעתו יש הבדל בין השבת פיקדון לבין השבת חפץ שאול. פיקדון ניתן להשיב גם לאחד מבני משפחתו הקרובים של המפקיד, אך חפץ שאול צריך להשיב דווקא למשאיל עצמו.

השי"ך (עב, קלו) חולק על הרמ"א. לדעתו אין הבדל בין שאלה לפיקדון ובשני המקרים לדעת הרשב"א צריך להחזיר דווקא למפקיד עצמו. אמנם, אם אשתו של המפקיד נושאת ונותנת ברכוש של בעלה ניתן להשיב אליה. בימינו רוב הנשים הם נושאות ונותנות בבית (חושן משפט סב, א) ולכן ניתן להשיב אליהם.

סיכום:

ישנה מחלוקת ראשונים האם ניתן להשיב פיקדון לבני משפחת המפקיד, או צריך להחזיר למפקיד עצמו. גם לדעות שצריך להחזיר למפקיד עצמו, נראה שניתן להחזיר לאשתו אם היא נושאת ונותנת בבית.

שער לדין

המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

נמצא אחד מהם קרוב או פסול

הרב אוריאל אליהו

"על פי שניים עדים או שלושה עדים יומת המת", מכאן למדו רבותנו שעדים שהעידו עדות, ונמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות, בטלה גם עדותן של הכשרים (מכות ה:). ואפילו היו שני כשרים מלבד הפסולים אין כאן עדות. נחלקו בזה התנאים, דעת רבי יוסי שרק בדיני נפשות הדין כן, אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר העדים, ואילו רבי סובר שגם בדיני ממונות בטלה כל העדות.

פסקו הטור והשו"ע (חו"מ סי' לו ס"א) כרבי. זו גם דעת רוב הפוסקים ולא כדעת המורה שהובאה במהר"ם פאדווה שפסק כר' יוסי (פתי"ש אהע"ז סי' מב סק"ח).

נחלקו הראשונים מתי חל דין זה שבטלה כל העדות.

דעת הרמב"ם, שאם ראו הפסולים והכשרים את המעשה, אפילו לא באו הפסולים להעיד בבי"ד בטלה עדות הכשרים. אמנם דווקא אם התכוון הפסול להעיד, אבל אם לא התכוון אלא לראות אינו מצטרף לפסול.

לעומתם, הריטב"א פוסל אף כשהתכוון הפסול לראות בלבד ולא להעיד.

לעומתם דעת הרא"ש שרק כשהתכוון להעיד וגם באו בפועל להעיד בבי"ד מצטרפים לפסול, אבל אם התכוון להעיד ולא העידו, עדות הכשרים כשרה.

הרי"ף סובר כרמב"ם שבראייה בלבד מצטרפים. אלא שסובר שכל שלא ידעו הכשרים שהעדים האחרים קרובים או פסולים

אינם מצטרפים לפסול. סברתו שצריך את כוונת הכשרים להצטרף עמם ובוה נעשים הם עצמם רשעים, שהרי כתוב "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס". מסתמא אם היו יודעים שהאחרים פסולים לא היו רוצים להצטרף עמם ולכן לא בטלה עדותן.

ע"פ הדיון הנ"ל דנו הראשונים בכל טכס קידושין בדרך כלל נמצאים באותו המעמד גם קרובים ואם כן מדוע לא בטלה עדות הכשרים ויתבטלו הקידושין.

לכן כתב הרא"ש שכל שלא באו לבי"ד אין מצטרפים. והרי"ף סובר שוודאי הכשרים לא רוצים להצטרף לקרובים. אמנם כתבו קצוה"ח וש"ך שיש לחוש לדעת הריטב"א ולכן יש לייחד עדים כשרים. להדגיש שרק הם העדים, ע"י כך אין הפסולים מלהיות עדים, פוסלים. כ"כ גם פת"ש (אהע"ז סי' מב ס"ק י"א) שהוא מנהג קדום באשכנז. ב"חתם סופר" (פת"ש שם) כתב דאמנם ראוי לייחד עדים בקידושין, אבל אין זה מעכב שוודאי דעת הבעלים רק על הכשרים. ולכן אפילו אם בטעות ייחד הרב המסדר את הקידושין, עדים פסולים, בטל ייחודם שהוא נגד רצון המקדש והמתקדשת.

משפטי שאל

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים.
בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לפתור בעיות עלפי ההלכה ובמסגרת החוק?

פנו אל: רשת בתי הדין "ארץ חמדה – גזית"

טלפון: 077-2158215 פקס: 02-5379626

BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

סיון התשס"ט

חיתוך סלט זק זק בשבת

שאלה

יש מכשיר ביתי שנבנה במקורו עבור קציצת בצל ניתן גם להשתמש בו לעשית סלט ירקות יש ריבוע עם רשת סכינים עליו מניחים את הירקות סוגרים עליו מכסה הדוחף את הירקות לסכין האם מותר להכין בו סלט בשבת וביום טוב לאכילה מיידית?

התשובה

- א. בשבת, לדעת רוב הפוסקים מותר לחתוך סלט ירקות לחתיכות דקות סמוך לסעודה¹, ויש אוסרים².
- ב. לכן, מותר לחתוך ירקות במכשיר ביתי³ שמיועד לחיתוך סלט⁴, ויש אחרונים שהחמירו לאסור לחתוך ירקות בכל מכשיר⁵.
- ג. ביום טוב מותר להשתמש במכשיר לחיתוך סלט⁶ בכל אופן.

¹ הגמרא בשבת (עד עמוד ב) מביאה את דברי רב פפא: "האי מאן דפריס (וי"ג דפריס) סילקא חייב משם טוחן". כלומר, אדם שחותך סלק בשבת חייב משום טוחן.
בנושא זה צריכים ברור ב' עניינים:
א. מהו גודל החתיכות שמותר ושסור לחתוך.
ב. האם הלכה זו נאמרה בכל סוגי הירקות והפירות?

נפתח בבירור שאלה א: רש"י (שם, ד"ה דפרים סילקא) מפרש שכוונת רב פפא היא: לחתוך דק, ואף מבאר זאת על פי גירסתו "פריס" שזה כמו פירמא של בשר, הדימוי לפירמא מובא גם בר"ן על הר"י (לב ע"א) שמביא מרש"י בחולין, (קכ עמוד א) שמפרש פירמא "חתיכות דקות מאוד של בשר, שיורדות לשולי הקדירה – פונדרייל"א בלעז". ובספר לעזי רש"י (רי' משה קטן) מתרגם שזה משקע של שאריות בשר, שורש המילה בצרפתית הוא מלשון להמיס, לכן נראה שזה משהו שנמס, וחתוך בצורה כזו שנהיה לחתיכות מאוד קטנות כך ששוקעות בתוך הרוטב.

באור זרוע (הלכות שבת סימן ס ד"ה והטוחן) מביא גמרא בגיטין (סט ע"ב) שכתוב שם בתור רפואה לקחת "שבעה בוני פירמא דסילקא", ומפרש רש"י קציצת תרדן, מזה למד שכוונת הגמרא פריס סילקא, זה לעשות מסלק קציצה (אמנם, בגמרא הנדפסת לפנינו מופיע שבעה בוני דסילקא, ולא מופיעה המילה פירמא כלל, ורש"י מפרש שבוני זה מידה ולא קציצה), מאו"ז זה יוצא שגם חתיכות גדולות קצת שעושים מהם קציצות, עדיין אסורים לחיתוך בשבת. ויש להעיר שגירסתו של האו"ז (וכן של היראים דף קלג) היא פריס סילקא, באות סי ועקב כך הבין האור זרוע שיש גם פריסה של ירקות שאסורה, ולא דווקא טחינה ממש והפיכת הירק לחתיכות זעירות אסורה. (שלא כדברי רש"י הגורס פריס, ומדמה זאת לפירמא). לעומת דבריו הר"י אלברצלוני בספרו העיתים (סימן רכז) שגרס כגירסת רש"י כותב שדברי רב פפא נסובו על כתישה: "שהיא כעין כתישה, ואינו בעי חיתוך" (כלומר, לא צריך לחתוך עוד את הירק, כי הוא כתוש וטחון, אבל חתיכות גדולות, עליהם רב פפא לא דיבר).

אלא שהיראים (סימן רעד) כתב שאינו יודע לברר מהו שיעור דקות החתיכות שחותכים אותם שיחשב לטחינה. ועקב כך כתב הבית יוסף (שכא) שיש להחמיר לחתוך את הסלט עבה יותר ממה שחותך בכל יום, וגם סמוך לסעודה. כדי לא להכנס לחשש טחינה. ומכח כך גם פסק בשולחן ערוך: (שכא) "המחתך הירק דק דק חייב משום טוחן", מדבריו אלו נראה שאין חילוק בין חותך זמן רב לפני הסעודה, לבין חותך סמוך לסעודה. אמנם הרמ"א מביא את דברי הרשב"א (תשובות ח"ד סימן עה) שסמוך לסעודה מותר הכל.

הביאור הלכה (ד"ה "המחתך") מחדש, שכל מה שרש"י ועוד ראשונים דיברו על חיתוך קטן מאוד שהוא טוחן, זה רק לעניין חיוב ואיסור דאורייתא, אבל לעניין איסור מדרבנן, אסור גם בחיתוך קטן שאינו דק דק ממש, וכן מוכיח מדברי הבית יוסף שהצריך לחתוך לחתיכות עבות קצת, למרות שדיבר על חתיכת סלט סמוך לסעודה. אלא שיש להקשות על הבנת הביאור הלכה ברש"י, שכן, הבית יוסף מחמיר רק מכיון שחושש לשיטת היראים, הגורס בגמרא 'פריס', ולא פריס, ורק לפי הגירסה 'פריס' יש מקום לומר שגם באופן שאינו מרסק אלא חותך, גם אז עובר על טוחן, ולכן יש להזהר. אך לפי רש"י ושאר הראשונים שגורסים פריס, אין מקום לחשש זה (רש"י אף הדגיש בדבריו שיש לגרוס פריס ולא פריס), לכן קשה לומר שרש"י ושאר ראשונים סוברים גם כן כסברא זו שצריך להחמיר בדבר שלא מרסקים אותו, וכפי שביארנו. המשנה ברורה מסיק שצריך להחמיר שלא לחתוך דק דק מכיון שהמגן אברהם מפקפק בהיתר זה, וחושש לדעת שלטי הגיבורים שאסור לחתוך גם סמוך לסעודה דק דק, אך כתב שהמיקל יש לו על מי לסמוך, וכן פסק בשמירת שבת כהלכתה, שיש להחמיר, אך ניתן לחתוך דק דק לצורך ילדים קטנים (ויש להקשות על מה שאמר, כיון שלדעת ה"חזון איש" לחתוך לצורך אנשים שאינם יכולים לאכול, חמור מחיתוך לצורך אנשים שיכולים לאכול בלי חיתוך זה, ואם כך אם מקילים לחתוך לילדים, כל שכן שניתן להקל למבוגרים).

הרב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל (מנחת שלמה צא, יג) פסק: "צ"ל דטעמא שמותר לחתוך בשבת פירות וירקות גדולים לחתיכות קטנות שראויות מיד לאכילה הוא מפני שעדיין צריכים לשיניים הטוחנות אותם, ושאיני ביקוע עצים שראויים לתפקידם מיד בלי שום טחינה, גם משום כך מותר לחתוך דק דק מהעובי של צנון וכדומה הואיל והחתיכות הן עדיין גדולות הזקוקין לשיניים טוחנות". כלומר, אין זה נחשב דק דק כל עוד צריך עוד לפה שיטחן אותו. אמנם, לפי דבריו שנויים במחלוקת רש"י והיראים, והבית יוסף מחמיר כדעת היראים.

לסיכום: יש מהראשונים שסוברים שאיסור חיתוך דק דק הוא רק כעין מחית (רסק), יש אוסרים גם בריסוק לחתיכות שיכולים לעשות מהם קציצות, לדעת היראים איננו יודעים מהו השיעור. לדעת הגרשז"א אין נחשב לחיתוך דק דק אלא אם כן החתיכות ראויות לאכילה בלא לעיסה (אף למי שאין לו שיניים).

לגבי שאלה ב - סוג הירקות האסורים: תוספות (שם בד"ה "האי מאן") מחלק שדווקא בסילקא שייך טחינה "אבל בשאר אוכלין – לא". ולא מפרט מה הכוונה שאר אוכלין? הריטב"א (שם ד"ה "האי מאן") סובר שדווקא בדבר שלא ראוי לאוכלו כמו שהוא, יש בו טחינה, אבל בדבר שראוי לאכול כמו שהוא, אין איסור לטוחנו. [לפי זיהויו של ד"ר יהודה פליקס בספרו הצומח והחי במשנה, סילקא הכוונה מה שנקרא היום עלי מנגולד, שהם ממין הדברים שניתן לאוכלם חיים, אבל שימושם העיקרי הוא לבישול], וכן בפסקי הר"י על דף עד כתב "מי שמחתכם חתיכות דקות כדי לבשלם בקדירה הוי תולדה דטוחן", (ודומה לזה כתב בפסקי הרי"ז).

החזון איש (שבת סימן נז) מביא ב' אפשרויות לבאר את דברי התוספות: א. שיש ירקות ופירות שלא עומדין לבישול, ואותם מותר לחתוך דק דק, וכך כתב גם בהגהות אשרי, שבשאר ירק אין איסור טחינה. ב. שפירות וירקות מכל סוג אסור לחתוך אותם דק דק, ותוספות באו למעט פת שהיא אפויה ולכן אין טחינה בה. החזון איש מוכיח מכך שהגמ' אומרת (דף קיד עמוד ב) שהתירו קניבת ירק ביום כיפור, ותוס' שם מבאר: שיש הבדל בין לחתוך חתיכות גדולות שזה התירו ביום כיפור, לבין לחתוך חתיכות קטנות מאוד שזהו איסור דאורייתא. ומוכח משם כהסבר ב, שכל ירק יש בו משום טוחן, ורק בפת אין טוחן. אמנם, יש לדחות את ראייתו כי ניתן לומר שהחילוק בין סוגי הירקות השונים, הוא בין ירק שעומד לבישול, לבין ירק שעומד לאכילה, ובגמרא שם וודאי מדובר בירק שמחתכו לבישול, כיון שהסיבה שהתירו קניבת ירק היא כדי שיהיה לו ירק מוכן לבישול במוצאי יום כיפור (רש"י שבת קיד ע"ב ד"ה "רב ששת"). ועוד יש לומר שירקות אחרים לדעת תוס' זה היתר גמור, ואם כן לא היה יכול לומר

שהתירו ביום כיפור, כיון שזה מותר גם בשבת, ולא צריך היתר מיוחד ביום כיפור. לעומת החזון איש, לאגלי טל (טוחן יז) ברור שיש להסביר את תוס' כהסבר א', שכוונתו שרק ירק לבישול עוברים עליו משום טוחן.

הרא"ש (שבת פ"ז ס"ה) סובר שאין כלל איסור טוחן בירק שראוי לאכילה, והגמרא דיברה על מקרה אחר, ולא על חיתוך ירקות לצורך אכילה.

הרמב"ם (שבת פ"ז ה"ה) מגדיר את מלאכת טוחן: "המחתך את הירק מעט מעט לבשלו הרי זה חייב שזו המלאכה תולדת טחינה, שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה, וכל העושה דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן". בפרק ח (הלכה טו) כותב הרמב"ם: "המחתך ירק תלוש הרי זה תולדת טוחן". והרמב"ם בפרק כא (הלכה יח) מתחיל באמירה: "המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו הרי זה תולדת טוחן, וחייב, לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה, בין דקה בין גסה, מפני שנראה כטוחן". מצד שני בהמשך ההלכה הוא כותב: "אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים שאין טחינה בפירות". צריך להבין את המשמעות ברמב"ם, מה מתכוון כשאומר שאין טחינה בפירות?

המגיד משנה מציע שאולי הגירסא היא "שאיין טחינה אלא בפירות", אך כותב בעצמו שאינו מבין את הנוסחא הזו. הכסף משנה מבאר שלדעת הרמב"ם רק בחיתוך לבישול עוברים על טוחן, מה שאין כן בחיתוך ירקות לאכילת אדם או בהמה, לא עוברים על טוחן, ולכן מותר לחתך דלועין לפני בהמה. הרשב"א (שם) מבאר שלדעת הרמב"ם אין טחינה בפירות לצורך אותו יום, ורק לצורך יום אחר יש טחינה.

האור זרוע (חלק ב הלכות שבת סימן ס) חולק על הרמב"ם ומעיר על הסתירה שבו, ולכן אומר שיש טחינה בפירות, לעומת זאת הוא מביא את דעת הרא"ם שמסביר שיש חילוק בין דבר שהדרך לאכול אותו חתוך, שאז זה דרך אכילתו ומותר, לבין דבר שהדרך לאכול אותו כך, שאז לחתוך אותו זה לא דרך אכילה, וזה אסור לחתוך.

הבית יוסף (שכא) מדייק מדברי היראים וההגהות מיימוני (המובאים בהמשך) שלא סברו כתוס' שדווקא סילקא, אבל ירקות ופירות אחרים אין איסור, והראייה שכתבו שהסיבה שמותר לפרך לחם, היא שהוא כבר טוחן, ולא בגלל שאינו פרי.

לסיכום: יש הסוברים שיש איסור בכל הפירות והירקות, לעומתם יש שסוברים שרק בירקות שעומדים לבישול יש איסור חיתוך דק, ולפי דברי הרא"ש אין כלל איסור לחתוך פירות וירקות גם לחתיכות דקות מאוד, והגמרא עוסקת בעניין אחר.

מכל האמור נראה שסמוך לסעודה אין כל מקום לאסור לחתוך סלט לחתיכות דקות לפי שיטת הרמ"א, שסובר כרשב"א שאין כל איסור לחתוך סמוך לסעודה, ובמיוחד שהרבה פוסקים סוברים שכלל אין איסור טחינה בפירות או ירקות, או כאלו שאינם לבישול, וגם אם יש איסור, יש שאומרים (רש"י ועוד) שרק אם החיתוך עושה אותם כעין מחית אז אסור, וגם לדברי השו"ע עין הערה 2 שיש מתירים, כיון שהוא כתב דבריו שאסור רק בלא סמוך לסעודה, וכמו שמבואר בבית יוסף.

כפשוט דברי השו"ע שהבאנו, וכן מחמיר הגר"ב אבא שאול, וכן המשנה ברורה שהבאנו, והשמירת שבת כהלכתה שמחמיר לכתחילה, אך הרב עובדיה (יחווה דעת חלק ה סימן כז) כותב שגם לפוסקים כשו"ע מותר להכין סלט ירקות דק דק, לאלתר, כרשב"א ואין לאסור אלא ממידת חסידות.

כיון שאם הוא מכשיר תעשייתי, אזי אין את ההיתר שכתבנו בשם הגרש"ז שהוא דומה לשאר כלי הסעודה ויש בו בעייה של עובדין דחול, ואולי גם של טוחן בכלי.

המשנה ברורה כותב (סקמ"ה) שאסור לחתוך דק דק גם סמוך לסעודה אם חותך בכלי שמיוחד לחיתוך, שהוא 'העק מאסר' (גרזן קטן שמכים איתו, והוא יוצר חתיכות קטנות) ולזאת מביא ב' נימוקים: א. שהוי כלי המיוחד לטחינה, ואסור מצד הדין לטחון בכלי, גם סמוך לסעודה. ב. מצד עובדא דחול. בביאור הלכה מבאר שהסיבה שמותר לחתוך דק דק סמוך לסעודה, היא שהחיתוך נחשב לדרך אכילה, וזה רק באופן שעושה ביד ולא בכלי שמיועד לטחינה, ולכן אם חותך בסכין זה כדרכו, אבל אם חותך בסכין שמיועד לחיתוך, לא נחשב דרך אכילה, ואסור. המקור לדברי המשנה ברורה הם דברי הריב"ש (קפד) שכותב שאסור לגרור גבינה ברי"ב אייזי"ן (פומפיה) שמיועדת לטחינה, כיון שהוי כלי שמיועד לטחינה. וכותב המשנה ברורה שייתכן שהריב"ש אוסר מדאורייתא, אבל כאן ב'העק מאסר' כיון שלא הוי ממש כלי שמיועד לטחינה, לכן אסור מדרבנן. אך ערוך השולחן (שכא, ט) חולק וכותב: "ראיתי מפקקים ואוסרים לחתוך ב'הא"ק מעסע"ר' הבצלים, ולא נהירא לי כלל, שהרי זהו ג"כ סכין, ובריב"ש חשש לאסור לגרור גבינה במורג חרוץ, וקורין לזה רי"ב אייזי"ן **שזה עשוי לטחון דק דק כקמח**, ובוזה שפיר הוי מלאכת טוחן. אבל הסכין שקורין 'הא"ק מעסע"ר, הרי הוא סכין העשוי בתמונת חצי עיגול, **והוא כסכין דעלמא**, ולמה נאמר שבנות ישראל עושות שלא כדק"י יש להסתפק בכוונתו האם התכוון לומר שכל מה שאסר הריב"ש לחתוך במורג חרוץ גבינה, זה כיון שהכלי הזה עשוי לחיתוך דק דק והופך את הפרי להיות כעין קמח, וזהו טוחן דאורייתא, ורק בכלי כזה אסור גם סמוך לסעודה, אבל בכלי כגרזן, אין שום איסור לחתוך את הירקות, כיון שאינו חותך דק דק, או שכוונתו שכיון שהעק מאסער הוא כמו סכין לכן אין לאוסרו, כמו שאין אוסרים לחתוך בסכין. האגרות משה (אורח חיים ד סימן עד הלכות טוחן) אומר שיש לפסוק לדינא כערוך השולחן, אמנם ראוי להחמיר כמשנה ברורה, לעומת זאת הרב זילבר בברית עולם (טוחן) פוסק שהלכה כמשנה ברורה. עם זאת באגרות משה (שם סעיף ד) כתב על הריב"ש שרק דבר שעושה טחינה ממש, נחשב לכלי, אבל דבר שלא עושה דק דק לא נחשב לכלי, ואינו נאסר משום עובדין דחול, ועוד שיתכן שהריב"ש בכלל חזר בו ואינו סובר שאסור מצד עובדין דחול, אלא מצד כלי שמיועד לטחינה. ואם כן במקרה דנן, אם נאמר כמו הגרש"ז א במנחת שלמה (ואולי זו כוונתו גם של האגרות משה שם בסעיף ג), שחתיכה לחתיכות כאלו, אין זה נחשב דק דק שאסור, אם כן לא נאסור כלי כזה, לא משום עובדא דחול, ולא בגלל שזה כלי שמיועד לטחינה, כיון שאין זה כלי שמיועד לטחינה, ועובדא דחול זה רק באופן שמקפיד על עשיית המלאכה שתצא בדיוק באופי שרוצה, (וכן כמו שכתב באג"מ יתכן שטעם זה נדחה) וכאן יש מקום לומר שלא אכפת לו כל כך שיהיה דווקא באופן הזה, סברא נוספת שניתן להתיר על פיה, היא סברת הגרש"ז המובאת בהערה לספר שמירת שבת כהלכתה (ו, הערה יב) שסוג כזה של כלים שעשוי

לשימוש ביתי, ואינו עשוי בצורה מורכבת אלא מצירוף של סכינים אין איסור בשימוש בו בשבת, ולכן לא נאסר גם מצד עובדין דחול, וכך הורה הרב נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א להתיר את החיתוך במכשיר זה.

כדעת הרב אלישיב והרב דבליצקי (בע"פ) לאסור גם לקלף במקלף משום שהוא כלי שמיועד לברירה, וסוברים שכל כלי שמיועד לעשייה מסויימת אסור מדין מלאכה בכלי, גם סמוך לסעודה.

המשנה ברורה (תקד, יט) פוסק שאפילו לסוברים שאסור לחתוך דק דק בשבת, מכל מקום ביום טוב פשוט שמותר, וגם בכלי שהריב"ש דורש שצריך שינוי ביום טוב, זה רק אם לא מפיג טעמו, אבל במקרה דידן, סלט ירקות מפיג טעמו, אם עושים מערב יום טוב, ולכן מותר לעשות בלי שום שינוי, ואין שום בעייה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים 300 ₪ במקום 360 ₪ (לחץ לקניה) (טל' 02-5371485)

חדש!!!

שו"ת "במראה הבזק" במהדורה מהודרת!
מחיר מבצע לששת הכרכים 360 ₪ במקום 480 ₪

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

